

Отзива, ретлики, коментари...

БЕЗ ПОЛЗА

Лилавите корици на книгата „Николай Лилиев. Срещи и разговори“ много напомнят последното издание на стиховете му. Но едва ли само за това мнозина са се подлъгали да си я купят. Интересът на широката кръг читатели към личността, поезията, преводаческата и театралната дейност на Лилиев е искрен и заосилан от липсата на сериозни изследвания и обстоятелни проучвания върху редица факти от биографията и творчеството на поета. Петко Тихолов явно е почувствувал тази остра липса и твърдо е решил да я запълни. Не може да не се оцени неговото изключително упорство: около тридесет години Лилиев редовно му отказва да говори за себе си и чак в края на 1959 година „след мъчително, продължително колебание“ отстъпва. Авторът сам и то на две различни места в книгата си признава: „Николай Лилиев упорито мълчеше. Той не желаше да говори за себе си.“ Не по-малко очевидно е безспорното топло и искрено чувство на обич, дълбоко уважение и възхита, което изпитва авторът към цялостната личност на Николай Лилиев. Но само това силно чувство не е било достатъчно, за да изведе автора на прав път. Липсват най-необходимите качества за написването на подобен род книга: целенасоченост, обмислен и ясен метод на разпитване, сериозна литературна подготовка, ос-

новно познаване и дълбоко разбиране на твореца, подложен на анкетиране.

Как разбира Петко Тихолов предназначението на своята книга? Той сам декларира в началото, че „чрез срещи и разговори“ е разкрил „жизнения и творчески път на поета, драматурга и преводача Николай Лилиев.“ За голямо съжаление творческият път на Лилиев не само че не е разкрит, но не може дори да се допусне, че авторът е имал такива сериозни намерения. С лека ръка той несистемно и съвсем фрагментарно е навхвърлял своите впечатления от разговори и срещи, използвал е всички, дори и най-незначителните устни и писмени отговори на поета, документите, писмата и материалите, до които се е добрал, без да ги подчини на една основна цел, без да ги осмисли и обясни. Тръгвайки по най-слабото съпротивление, Тихолов обрисва Николай Лилиев с безброй необмислени, а често пъти скучни и банални въпроси и се задоволява с неговите уклончиви и съзнателно най-общии отговори.

Още първата глава „Постът Николай Лилиев“, която започва с раздел „Майстор на художественото слово“ поставя читателя в недоумение. Защо трябва под това произволно сложено заглавие да се прави повърхностен анализ на Лилиевата поезия, като се цитират няколко стихотворения, едно кратко непубликувано

писмо от Георги Бакалов и цялото приветствено писмо на Президиума на Съюза на писателите по случай 75-годишнината на поета? Мимоходом се отбелязва влиянието на символизма върху поезията на Лилиев и „връзките му с живота“, като съвсем безотговорно се споменава за „кошмарни видения“ в символистичните му стихове. След като бързо и леко оформя характеристиката на поета и „майстора на художественото слово“ с подобни определения: „Николай Лилиев е мечтателна натура“, „Лилиев отива при народа, при безименната човешка маса“ и т. н., Петко Тихолов се впуска в преразказ на свои спомени и откъслечни разговори, въпреки че по-нататък в книгата има специална глава „Случайни срещи“. Разделът „Майстор на художественото слово“ остава до край загадка: обща характеристика на творчеството на Лилиев ли е, портретът на човека и поета ли е, въвеждане към книгата ли е или погрешно попаднало в началото обобщение на всичко, което следва да се разкрие? ... Колко тъжно звучат тук шеговитите думи на поета: „Моите познати ще си кажат: най-сетне и новият истински образ блесна. А досега се преструваше на скромен“, в които се чувствуват колко неохотно и мъчително е било за него това анкетиране, предначикано да разкрие „истинския му образ“. Защото Николай Лилиев беше от

тия творци, които не се поддават на анкетата. Неговата изключителна скромност и желанието му винаги да мине незабелязан го правеха недостъпен за всеки, който се издадеше, че има намерение да записва изказванията му или да пише нещо за поезията му. „Забравете тези стихове“ — мнозина са чули тази искрена негова молба. Като се прибави затвореният му характер и болезнената му стеснителност ще стане съвсем ясно какви непреодолими трудности са стоели пред Петко Тихолов. И той е трябвало да отстъпи пред тях, да се откаже да провежда явна анкета и да се заеме ловко и незабелязано да въвлече Лилиев в разговор за литературата и театъра, да го подтиква умело към разказване на спомени и тайно да ги записва. На редица места в книгата, особено в раздела „Разговори за наши писатели и артисти“ Тихолов е успял да постигне нещо подобно и да накара поета живо и с увлечение да каже по няколко думи за представителите на своето поколение и особено за Георги Райчев и Георги Бакалов. От малкото, което поетът е отронил, личи, че неговата памет е съхранявала безброй много подробности, факти, събития, данни за писатели, поети, художници, артисти. . . Лилиев си спомня найуистори едно шестостиише , с което е започвало някакво писмо на Георги Райчев до него, помни дословно отделни реплики, особено остроумни подмятания, които предава с артистично вживяване. Но методът на Тихолов да чака писмен отговор на запитванията си дава възможност на поета да мисли много преди да се реши нещо да съобщи, да преценява, да отстранява всички епизоди и събития, в които е вземала участие и неговата личност, да сведе отговорите си до няколко реда. Този лаконизъм не

може да не озадачи читателя. Нима само десетина реда може да каже Лилиев за Йордан Йовков например, чиито творби е коригирал и отблизо е следил процеса на създаването им? Ами за най-близките си приятели: Дебелязов, Подвързачов, Гео Милев? . . . Особено сдържано и съвсем формално поетът дава писмените си отговори за артистите. Тук той непрекъснато се крие зад цитати, дати, сухи съобщения. Ако беше започнал в непринуден разговор да разказва например за Елена Снежина, Лилиев непременно щеше да съобщи редица интересни неща за играта и личността ѝ, а не да цитира мнението на Олга Кирчева. Педантично точен и изпльителен, той доклада дати на годишнини, биографични данни и колкото може по-малко свое лично отношение. Как може иначе да се обясни мъчнатието му за Иван Димов, към когото имаше специална слабост?

Многобройни са съществени пропуски в анкетата на Петко Тихолов (липсват спомени за Людмил Стоянов, Асен Развигинов, оценки за младите поети и артисти и т. н.), но главната беда не е в това, а в цялостната погрешна система на разпитване. Тази несполучлива анкета е още едно доказателство, че към всеки творец трябва да се пристъпва различно, да се подхожда индивидуално, а не с общоприети и пробвани методи. Но Петко Тихолов упорито и докрай върви по погрешния път, а на всичко отгоре въпросите му стават все по-необмислени и дори нетактични. В отговорите на поета естествено се забелязва все по-ловко умение нищо да не каже, учтиво и тактично да отклони въпроса, особено когато е насочен право към неговото творчество:

„Кой е най-същественният елемент във вашето творчество?“

„Не бих могъл да кажа“.

„— Какво ще ми кажете за вашия поетически речник, т. е. за вашите любими думи?“ (Нима поетическият речник се състои от любимите думи?)

„— Любими и характерни в речника на поета стават всички думи, с които той най-правилно си служи, за да изрази своя вътрешен свят“. И Тихолов се задоволява с подобни отговори и ги помества в книгата си! Подканването: „Разкажете ми някои интересни преживелици из вашия живот?“ остава, разбира се, без последствие, а на въпроса: „Сънувате ли и какво?“ — отгорът е: „Нищо“.

„— Като поет как гледате на любовта?“

„— На тоя въпрос не бих могъл да ви отговоря“.

Не могат да се цитират всички случаи, в които липсва отговор, защото те са преобладаващи.

Много често смайването на читателя преминава във възмущение. Неизвестно защо в главата „Поезия Николай Лилиев“ е поставен специален раздел „За старостта, съня, кафето и спиртните напитки“, в който се задават дребнави въпроси, нямащи никакво отношение към „поета Николай Лилиев“. Едва ли някой почитател на този поет се интересува сериозно от количеството кафе или от спиртните напитки, които е погълнал. А по-нататък има и въпроси от рода на: „Кое е най-съкровено то ви желание?“ и читателят не би се учудил вече, ако следваше дори подобно запитване: „Коя е любимата ви кинозвезда?“ Подобни въпроси, разбира се, биха могли да се зададат на мнозина писатели, поети и хора на изкуството, но отправени към Николай Лилиев, те звучат смешно.

В следващите раздели: „Творчество и творчески процес“, „За поезията, литературната критика и живота“, „За стихотворното изкуство“ и „Въплътяван

живот“ разговорът с Лилиев се изразжда в писмен изпит по теория на литературата. Неопитен асистент изпитва добре подготвен, старателен литератор, който знае формулировките от Аристотел насам, знае много цитати и образцово владее обитата, лаконична форма на изразяване. А въпросите се сипят все по-банални и шаблонни, все по-общи и неопределени: „Какви трябва да бъдат езикът и формата на художественото произведение?“, „Как трябва да бъде изобразяван животът?“, „Каква трябва да бъде връзката между изкуството и живота?“ и т. н. Често въпросите по теория на литературата се преплитат с въпроси от нова и съвременна българска литература: „Какви литературни цели и задачи си поставя съвременната литературна критика?“, „Как са отразени социалните настроения в българската поезия?“. . . Изведнъж изпитвачът се сеца да провери и народностните чувства на изпитвания: „Духовит ли е българинът и в какво се изразява тази духовитост?“, „Какво е мнението ви за българката и за българската майка?“

Безспорно, дори на така зададените въпроси тук-та-

ме Лилиев казва и по нещо от себе си, като например каква трябва да бъде играта на актьора и работата на режисьора, как трябва да се превежда, каква е отговорността на театралните ръководители пред подрастващите актьорски поколения, но това са много редки, щастливи случаи.

Прави впечатление, че театралната дейност на Николай Лилиев е сравнително по-цялостно очертана. Това се дължи на непосредствените впечатления, които авторът е добил от атмосферата в театъра, от разнообразните разговори между артисти и театрални дейци, на които е присъствувал в кабинета на драматурга. В главата „Заслужил театрален деятел“ е похвална инициативата на Петко Тихолов да разпитва Лилиев за впечатленията му от дейността на Пенчо Славейков и П. К. Яворов в театъра, чрез което е успял да изтръгне от него интересни подробности особено за Яворов като драматург, за отношението му към Вазовите пиеси и към неговото собствено драматическо творчество. За съжаление още в следващата глава „Случайни срещи“ авторът отново издребнява и се впуска в докладване на случайно изтървани реп-

лики между артистите или съвсем незначителни епизоди из делничното ежедневие на театъра, които често звучат направо като клюки. Какво отношение към театралната дейност на Лилиев има съвсем случайно изказаното мнение на Генчо Димитров за Петя Герганова? Кой би се интересувал по какъв начин Зорка Йорданова съобщила, че дворецът в Ситняково изгорял? С подобни дребнули авторът е опомнил книгата си и сякаш не е усетил, че омаляважава и делото на самия драматург.

Накрая Тихолов описва последните дни на Николай Лилиев и читателят отново се убеждава, че той не само цени този поет, но и искрено го обича. Как не е могло това чувство да го възпре, да му попречи да издаде книгата си в тоя вид? Тя не обогатява представата на читателите за поета и драматурга Лилиев. Най-важните въпроси, свързани с неговия вътрешен свят, е преживяванията му, с отношението му към изкуството и по-специално към поезията, остават в пълна тайна

Тъжно е, че у нас все още излизат недообработени и безполезни книги!

ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА

НЕ Е ЛИ РАНО?

Напоследък нашата млада поезия привлича вниманието не само на рецензентите и критиците, а и на изследователите и учениците. Появиха се работи върху римата на младите, изследват се общите закономерности в тяхното творчество. Пише се повече и за младите белетристи.

Всичко това би било много хубаво, ако не се проявя-

ваха известни увлечения. Върху частичен материал от младата поезия, който би бил достатъчен за една вестникарска статия, някои наши автори се опитват да изграждат километрични научни трудове. Пример на подобно явно увлечение е статията „Николай Островски в идейно-творческото развитие на Дамян Дамянов (Към въпроса за традициите

на Н. Островски в България)“, написана от Йордан Цонев и публикувана в кн. 2 от 1962 г. на сн. „Език и литература“. На десет големи страници от списанието авторът „изследва“ посочената тема.

Може би някои ще запитат: как е възможно това? С какво са запълнени тези цели 10 страници?

Най-напред авторът ни